

*Dr Marija Salma, vanredni profesor
Pravnog fakulteta u Novom Sadu*

ZABRANA ZLOUPOTREBE PROCESNIH OVLAŠĆENJA *

Sažetak: *U ovom radu se obrađuje najpre materijalnopравни, a zatim i procesnopравни aspekt zabrane izigravanja prava. Izigravanje prava se shvata kao indirektna protivpravnost, odnosno ponašanje koje je protivno smislu pravne norme. Izigrati se mogu samo imperativni propisi, ali se izigravanjem smatraju i ponašanja koja su suprotna zakonom zaštićenim interesima druge strane u materijalno pravnom odnosno, procesno pravnom odnosu. Iako nema jedinstvenu opštu sankciju, pošto se primenjuju sankcije zaobiđenog pravnog propisa, ona je koristan institut jer doprinosi ostvarivanju zakonitosti, kao i savesnom vršenju procesnih ovlašćenja.*

Ključne reči: *Zloupotreba procesnih ovlašćenja, zaobilaženje prava, pravne posledice zaobilaženja u parničnom postupku*

1. UOPŠTE O ZLOUPOTREBI PRAVA

Vršenje prava mora da bude saglasno doslovnom tekstu zakonske norme kao i smislu (cilju) kome služi pravna norma. Najčešće se zloupotreba prava shvata kao indirektna protivpravnost, budući da je radnja izigravanja kojom se ostvaruje zloupotreba prava saglasna doslovnom tekstu norme, a protivna je cilju kome je ona ustanovljena.

Postoje različite pravne sintagme koje su u principu sinonimi, kojima se izigravanje označava: 1. Zaobilaženje prava (Umgehung des Geset-

* Rad je posvećen projektu "Pravo Srbije u evropskoj perspektivi", br. 149042 koji finansira Ministarstvo za nauku i tehnološki razvoj Republike Srbije.

zes). Izraz zaobilaznog ponašanja je poreklom iz nemački literature, a koristi se i u domaćoj literaturi.¹ Smisao te sintagme upućuje na to da stranka radnjom zaobilaženja želi da izbegne primenu za nju nepovoljne pravne norme. Npr. u ugovoru simuluje nižu cenu, nego što je stvarna ugovorena cena, ili simuluje poklon umesto stvarne disimulovane kupoprodaje, sve u nameri da izbegne veći porez. Naravno, simulacija ili fingiranje ugovora² nije jedini oblik izigravanja. 2. Fraudolozno ponašanje, postupanje je drugi oblik. Potonje ima dve varijante: a) Izigravanje zakona (agere in fraudem legis), b) izigravanje zakonom zaštićenih interesa stranke (agere in fraudem partis). Podela je izvršena obzirom na subjektivni elemenat izigravanja, nameri za izigravanjem. Prva pod varijanta podrazumeva da je ova namera protivna smislu neke imperativne zakonske norme, a druga upućuje na to da je ta namera protivna privatnim interesima druge strane u pravnom odnosu.

U teoriji je prisutno shvatanje da je izraz izigravanje i zloupotreba prava sa različitim pravnim značenjem.

Postoji *objektivno* i *subjektivno* shvatanje zloupotrebe prava već u zavisnosti od toga da li je potreban subjektivni elemenat. Po objektivnom shvatanju dovoljna je po sebi radnja izigravanja, a po subjektivnoj doktrini uz objektivni elemenat, potrebna je namera izigravanja.

O elementima izigravanja. 1. Izigravati se mogu samo *imperativne* pravne norme, a ne i dispozitivne, budući da potonje norme dopuštaju i drugačije ponašanje. Tada, drugačije ponašanje, ne povlači pravnu posledicu izigravanja. Norma koja se izigrava, može biti bilo koja norma, norma civilnog (privatnog) prava ili norma javnog prava. 2. Drugi element je *radnja izigravanja*. Nju čini bilo koje ljudsko ponašanje koje je objektivno protivno smislu neke imperativne norme. Radnje izigravanja su vrlo različite. Što god je rigorozniji pravni poredak tim su češća izigravanja. 3. Treći elemenat je subjektivni i sastoji se u *nameri izigravanja*, kako je već gore izneto.³

Sankcije izigravanja su nesamostalne, vrlo različite, pošto se primenjuju one pravne posledice koje su inkorporisane u izigranoj normi. Npr. kod simulacije poklona i disimulacije kupoprodaje, u hipotezi da je poreski zakon blaži za dobročine poslove, kada se otkrije disimulacija, primeniće se poreska stopa za kupoprodaju a ne za poklon.

¹ V. Prof. dr Jožef Salma, *Simulovani ugovori*, Institut za uporedno pravo-Savremena administracija, Beograd, 1988.

² V. čl. 66 Zakona o obligacionim odnosima.

³ V. bliže o elementima izigravanja, Prof. dr Jožef Salma, *Obligaciono pravo*, 7. reprint izdanje, Izdavački centar Pravnog fakulteta u Novom Sadu, Novi Sad, 2007. g., str. 163-165.

Postoje shvatanja koja *negiraju karakter samostalnog* instituta izigravanja, budući da nema samostalnu sankciju. Ima i autora koji negiraju i dispoziciju, tj načelo zabrane izigravanja, tvrdeći da je to zabrana zabrane, tj. dozvola. Naime u svakoj zabrani postoji i doslovna zabrana i zabrana ponašanja protivno cilju pravne norme, te ne treba još jedna zabrana kojom se zasebno zabranjuje ponašanje protivno cilju, smislu norme jer to formalno logički dovodi do suprotnog efekta nego što je smisao instituta. (Takvo stajnište zastupa švajcarski autor Maday Denis). Otuda veći broj klasičnih građanskih zakonika (Code civil, BGB, ABGB) ne sadrže posebnu zabranu izigravanja u svojim osnovnim načelima. Istina, ovi zakonic i traže *savesno ponašanje* (načelo savesnosti i poštenja – Treu und Glauben). Imperativ savesnosti prožima ceo poredak civilnog prava i materijalnog i procesnog. Izigravanje nije ništa drugo do kontrarijum u odnosu na to očekivanje, predstavlja *oblik nesavesnosti*.

2. O ZABRANI ZLOUPOTREBE PROCESNIH OVLAŠĆENJA U PARNIČNOM POSTUPKU

Ono što vredi u materijalnom pravu, *mutandis*, važi i za građansko procesno pravo. ZPP sadrži načelo zabrane zloupotrebe procesnih ovlašćenja.⁴ To znači da se stranke, ostvarujući svoja procesna ovlašćenja, preduzimajući parnične radnje, moraju tim ovlašćenjima služiti tako, da ona budu u skladu sa zakonom predviđenom svrhom tih ovlašćenja. Tim radnjama stranka ne sme da vređa imperativne propise, javni poredak i pravila morala. Ne sme da odugovlači parnicu (npr. irelevantnim dokaznim predlozima), ne sme da vređa procesnim propisima predviđena prava druge strane. Parnica je po svojoj svrsi postupak razrešenja nastalog spora i služi utvrđivanju istine. Iako parnicom vlada princip slobodne dispozicije stranaka, procesne radnje treba da su preduzete *savesno*. Pošto je zabrana izigravanja procesnih ovlašćenja po sebi imperativan propis, sud bi pravne posledice zloupotrebe procesnih ovlašćenja mogao izreći ne samo na inicijativu stranke, već i po službenoj dužnosti. Opšta posledica, ako zakon što drugo ne propiše, jeste ništavost fraudolozno preduzete procesne radnje.

Stranke su dužne da *savesno koriste svoja procesna ovlašćenja*. Zadatak je *suda* pak, da *onemoguću svaku zloupotrebu* prava koja strankama pripadaju u postupku. Suzbijanje zloupotrebe sud postiže putem *radnji upra-*

⁴ V. čl. 9 ZPP-a.

vljanja postupkom. Tako npr., *odlaganje rasprave* sud dozvoljava samo ako postoje *opravdani razlozi*. O opravdanosti razloga sud vodi računa i kad odlučuje o *povraćaju u pređašnje stanje*.⁵ Povraćaj se dozvoljava ako propuštanje ima za posledicu prekluziju, ako je razlog za propuštanje opravdan i ako je zahtev za povraćaj stavljen u roku. Skraćeni su rokovi za povraćaj u pređašnje stanje. Subjektivni rok iznosi osam dana a objektivni šezdeset dana. Sud će odbaciti kao neuredan predlog za vraćanje u pređašnje stanje ako stranka uz predlog ne podnese dokaz koji bi sud trebalo da izvede. O predlogu se po pravilu odlučuje bez rasprave. Zabrani zloupotrebe procesnih ovlašćenja služe i pravila o ograničenju iznošenja novih činjenica u žalbi. Naime, iznošenje novih činjenica prvi put u žalbi je moguće samo izuzetno, odnosno ako stranka dokaže da ih ranije iz objektivnih razloga nije mogla izneti (pravilo o *benefitium novorum*-u)⁶ Da bi sprečio zloupotrebu procesnih ovlašćenja zakonodavac je predvideo da je *svrsishodna delegacija*⁷ nadležnosti nedopuštena ako stranka ponovo podnese istovetan predlog za promenu mesne nadležnosti. Da bi se sprečile zloupotrebe zakonodavac je predvideo *posledice izostanka stranke* kako sa pripremnog ročišta.⁸ Tako, i sa ročišta za glavnu raspravu.⁹ Ako na pripremnog ročište ne dođe tužilac, a uredno je pozvan, smatraće se da je tužba povučena, osim ako tuženi ne zahteva da se ročište održi. Ako sa glavne rasprave izostane jedna od stranaka, sud raspravlja sa prisutnom strankom. Ako izostanu obe stranke, smatraće se da je tužilac povukao tužbu. Sprečavanju zloupotrebe procesnih ovlašćenja doprinose i odredbe koje se odnose na postavljanje zahteva za *isključenje* i *izuzeće* sudije.¹⁰ Naime, do zloupotrebe može dovesti ne samo radnja stranke već i radnja odn. (subjektivno ili pristrasno) ponašanje suda. Stranka je dužna da podnese zahtev za isključenje ili izuzeće čim sazna za razloge a najdocije do dovršenja raspravljanja pred prvostepenim sudom, a ako nije bilo raspravljanja, do donošenja odluke. Stranka može da traži isključenje ili izuzeće samo sudije koji postupa u određenom predmetu. Ona mora obrazložiti svoj zahtev i navesti okolnosti na kojim zasniva zahtev. Zahtev za isključenje ili izuzeće se može u toku postupka postaviti samo jedanput. Odredbe o isključenju ili izuzeću se shodno primenjuju i na predsednika suda, sudiju porotnika i zapisničara.¹¹

⁵ V. čl. 111 ZPP-a.

⁶ V. čl. 359 ZPP-a.

⁷ V. čl. 62 ZPP-a.

⁸ V. Čl. 289 ZPP-a.

⁹ V. čl. 296 st. 2. ZPP-a.

¹⁰ V. čl. 68 i 69 ZPP-a.

¹¹ V. čl. 72 ZPP-a.

3. O SANKCIJAMA POVREDE ZABRANE ZLOUPOTREBE PROCESIH OVLAŠĆENJA (U DOMAĆEM I UPOREDNOM PRAVU)

Posledice su vrlo *različite* i zavise od toga na koji način je izvršena zloupotreba.

Kada se radi o zloupotrebi procesnih ovlašćenja od strane stranke, najvažnija sankcija je da sud *neće uvažiti procesne radnje* stranke, i to ako sud nađe da su te radnje u suprotnosti sa *prinudnim propisima, javnim poretkom i pravilima morala*.¹²

Sankcija za zloupotrebu procesnih ovlašćenja može biti i *odbacivanje zahteva*, kao nedozvoljenog, npr. zbog *nedostatka pravnog interesa* za žalbu (npr. stranke koja je u celosti uspela u sporu).

Teže oblike zloupotrebe procesnih ovlašćenja sud sankcioniše izricanjem *novčane kazne*. Sud može novčano kazniti fizičko lice kaznom u iznosu do 30.000 dinara, a pravno do 100.000 dinara. Kaznu može izreći stranki, umešaču, zakonskom zastupniku, punomoćniku ili veštaku. Rešenje o izrečenoj novčanoj kazni se sprovodi po službenoj dužnosti, po pravilima izvršnog postupka.¹³

Pored novčane kazne sud može da izrekne i osudu na *plaćanje parničnih troškova* koji su izazvani radnjom preduzetom zloupotrebom procesnih ovlašćenja, *nezavisno od ishoda parnice*.¹⁴

Stranka koja je zbog zloupotrebe procesnih ovlašćenja pretrpela *štetu*, može postaviti sudu zahtev za naknadu tako nastale štete. Sud će povodom postavljenog zahteva, iz razloga celishodnosti, o tom zahtevu odvojeno raspravljati. Tekuća parnica nije jedino mesto za postavljanje zahteva za naknadu štete izazvane zloupotrebom procesnih ovlašćenja. Svoj zahtev stranka može da postavi i u novoj parnici.¹⁵

U *sudskoj praksi* su poznate razne vrste zloupotrebe procesnih ovlašćenja i to povodom priznanja tužbenog zahteva, nedostatka pravnog interesa za žalbu kod stranke koja je u celosti uspela u sporu ili se ne dozvoljava revizija stranki koja je uspela u sporu.

(1) Tako je u sporu povodom priznanja zahteva VS BIH (1988. g.)¹⁶ odlučio da prvostepeni sud u ponovljenom postupku mora da utvrdi da li se tuženi *priznajući tužbeni zahtev* i u delu o zateznim kamatama ponašao *protivno principima morala* u nameri da tužiocu onemogućí da preinači

¹² V. čl. 3 st. 3 ZPP-a.

¹³ V. čl. 181 ZPP-a.

¹⁴ V. čl. 151 ZPP-a.

¹⁵ V. čl. 182 ZPP-a.

¹⁶ V. VS BIH Pž 376/88 od 17. februara 1989. godine.

tužbeni zahtev u delu o tim kamatama saglasno pozitivnim propisima i tako zloupotrebio procesna ovlašćenja. (Tužilac ne bi mogao u posebnoj parnici zahtevati razliku zateznih kamata preko dosudene stope.) Ako bi utvrdio da je izjava o priznanju tužbenog zahteva u delu o zateznim kamatama, ovakvog karaktera, prvostepeni sud je ovlašćen u smislu čl. 3. st. 3. ZPP-a, da u ovom delu ne uvaži raspolaganje tuženog, te da nastavi postupak po preinačenoj tužbi i donese meritornu odluku.

Očigledno je da je izjava o priznanju tuženog u pravcu prihvatanja preterane zatezne kamate, data, znajući da sud ne može uvažiti priznanje koje je u suprotnosti sa imperativnim propisima, da bi sprečila tužioca da preinači tužbeni zahtev i da dobije kamatu koja je u skladu sa tada važećim propisima.

(2) Prema rešenju Višeg privrednog suda u Beogradu iz 1993. godine¹⁷ tužilac koji je u *potpunosti uspeo u sporu* u žalbi je, pobijajući odluku u celini, tužbu preinačio (!?) tako što je zateznu kamatu na određeni novčani iznos zahtevao od 3. jula 1992. g. iako je do zaključenja glavne rasprave kamatu na ovaj iznos tražio od 20. avgusta 1993. g. Kako je u pobijenoj presudi u celosti usvojen tužbeni zahtev, a tužba se može preinačiti samo do zaključenja glavne rasprave, dakle, ne i u žalbi, to i *tužiocu manjka pravni interes za podnošenje žalbe*, pa je Viši privredni sud žalbu kao nedozvoljenu odbacio.

(3) Presudom Vrhovnog suda Srbije iz 1992. godine¹⁸ je odbačena *revizija* stranke kao nedozvoljena zbog nedostatka pravnog interesa, pošto je podneta od strane stranke koja je uspela u sporu.

U domaćem i u ***uporednom pravu*** kao oblici zloupotrebe procesnih ovlašćenja pominju se radnje koje (1) *neosnovano odugovlače spor*. Takav je slučaj npr., ako je stranka pozvana da da neku izjavu a tu izjavu da sa prevelikim zakašnjenjem, ili ako se izjava ne da ni po pozivu za davanje izjave. Nadalje, takve su radnje koje drugoj strani nameću (2) *nepotrebne troškove*, kao i radnje koje dovode do (3) *štete* drugoj strani. Tu spadaju i (4) *procesne laži*. (a) *Aktivna procesna laž* postoji ako u pogledu predmeta spora stranka daje takvu činjeničnu tvrdnju, za koju se kasnije utvrdi da je bila netačna. Aktivna je i ona parnična laž koja se sastoji u tome da je stranka negirala postojanje neke činjenice vezane za spor, za koju se kasnije utvrdi da je istinita, tj. da postoji. (b) *Pasivna je procesna laž* po sredi, kada je stranka prećutala činjenicu za koju je znala ili bila dužna da zna.¹⁹

¹⁷ V. Viši privredni sud u Beogradu, Reš. Pž. 5608/93 od 30. decembra 1993. godine.

¹⁸ V. Vrhovni sud Srbije Rev. 4969/92 od 28. januara 1993. godine.

¹⁹ V. npr., Cserba Lajos, Gyekiczky Tamás, Kormos Erzsébet, Nagy Adrienn, nagy Andrea, Wopera Zsuzsa, Polgári perjog, Általános rész, (Građansko procesno pravo, Opšti deo) Complex Wolters Kluwer csoport, Budapest, 2008., str. 111.

Inače, na sličan način kao u srpskom pravu, u *mađarskom pravu* Zakon o parničnom postupku predviđa obavezu stranaka da spor vode u skladu sa načelom savjesnosti, tj. da svoja procesna ovlašćenja koriste saglasno svrsi i da izađu u susret svojim procesnim obavezama.²⁰ Prema pravilima ZPP Mađarske, radi obezbeđenja savjesnog vođenja spora, sud je obavezan da *preventuje*, spreči svaku radnju, postupak strane koji je u suprotnosti sa zahtevima savjesnog vršenja prava, ali ako je fraudolozna radnja *ostvarena*, sud je dužan da je sankcioniše. Najpre, sud je dužan da *upozori* stranke na vršenje prava saglasno načelu savjesnog vođenja spora, kao i na pravne posledice nesavjesnog parničenja.²¹ Upozorenje suda može biti neformalno, usmeno, ali se ono mora formulisati i u vidu procesnog rešenja, ako je sud odredio novčanu kaznu za fraudoloznu radnju, ili ako je obavezao stranku na naknadu prouzrokovanih suvišnih procesnih troškova.²² Novčanoj kazni nema mesta, ako sud prethodno nije upozorio stranku na pravne posledice propusta stranke.²³ Osnovna sankcija za fraudolozno vođenje spora u mađarskom parničnom postupku je novčana kazna, čiji najviši iznos može biti 500.000 forinti (oko 1700 EUR-a).²⁴ Izricanje novčane kazne za fraudolozno vođenje spora zavisi od slobodne sudijske procene, sud će po okolnostima odlučiti da li će izreći novčanu kaznu stranci, ili neće, odnosno ako se odluči za takvu sankciju po slobodnoj oceni će odrediti iznos procesne novčane kazne. Ako je novčanu kaznu za fraudolozno ponašanje stranke sud odredio putem rešenja, protiv tog rešenja stranka može izjaviti žalbu višestepenom sudu.²⁵

U novijoj *austrijskoj*²⁶ i *nemačkoj* literaturi²⁷ govori se o obavezi savjesnog ponašanja stranaka u sporu odnosno o pravu stranaka na fer, pravično i korektno suđenje (*Gebot des fairen Verfahrens*, fair postupak). Osim toga, po austrijskom pravu²⁸ stranke mogu da zatraže od

²⁰ V. st. (1) patagrafa 8 Zakona o parničnom postupku Mađarske.

²¹ V. st. (2) paragrafa Zakona o parničnom postupku Mađarske.

²² V. Gáspárdy László, Alapvető elvek (Osnovna procesna načela), in: Polgári eljárásjog – Kommentár a gyakorlat számára, HVG Orac Kiadó, Budapest, 1994 A/1, str. 23.

²³ V. Paragraf 5 Zakona o parničnom postupku Mađarske, kao i odluku Vrhovnog suda Mađarske, BH (Bíróági Határozatok, Budapest), 1992., 468.

²⁴ V. paragraf 120. ZPP Mađarske.

²⁵ V. st. (3) paragrafa 233 ZPP Mađarske.

²⁶ V.,Dr. Walter Rechberger, Dr. Daphne-Ariane Simotta, Grundriss des österreichischen Zivilprozessrechts, Wien, Manz Verlag, 2003, str. 174.

²⁷ V. Thomas - Putzo, ZPO - Zivilprozessordnung, Kommentar, 27. Auflage, Verlag C.H. Beck, München, 2005, str. 5. tač. 27.

²⁸ Po Zakonu o organizaciji sudova Austrije, par. 91, Gerichtsorganisationsgesetz RGBI 1896/217. Upor. Dr. Walter Rechberger, Dr. Daphne-Ariane Simotta, Grundriss des österreichischen Zivilprozessrechts, Wien, Manz Verlag, 2003, str. 181. tač. 288.

suda da neku radnju sud preduzme u određenom roku koji stranka predloži, u slučaju propuštanja nižestepenog suda, da se obrati višestepenom sudu. U nemačkom pravu, fer suđenje se vezuje između ostalog za propust stranke da preduzme neku parničnu radnju. To po sebi ne znači, da će se otežati njen procesni položaj.²⁹ Stranke su dužne da preduzimaju razumne parnične radnje, obzirom na ukupno trajanje parnice.³⁰ Prema važećem Zakonu o parničnom postupku Nemačke, ako su ispunjeni uslovi za donošenje presude zbog *izostanka* (koje više nema u našem pravu, osim u postupcima povodom sporova male vrednosti), *propuštanja* (što je zadržano u našem pravu), ili *priznanja*, presuda se donosi u skraćenoj formi, u tom smislu da ona ne mora da sadrži ni navođenje činjeničnog stanja, niti obrazloženje.³¹ I važeći austrijski Zakon o parničnom postupku je zadržao presudu zbog izostanka, presudu zbog propuštanja i presudu na osnovu priznanja. Ako je tužilac propustio da podnese dokaze koji potkrepljuju zahtev tužbe, na predlog tuženog sud može doneti presudu zbog propuštanja kojim će odbiti zahtev tužioca.³² Po istom pravu, ako tuženi na usmenoj raspravi prizna tužbeni zahtev, na predlog tužioca sud donosi presudu na osnovu priznanja shodno sadržaju priznanja.³³ Ako izostane blagovremeni odgovor tuženog na tužbu, na predlog tužioca, sud donosi presudu zbog propuštanja. Sud će tada sve činjenične navode tužioca vezane za predmet spora uzeti kao istinite, osim ako su u protivrečju sa podnetim dokazima, te će po tom osnovu tužbeni zahtev usvojiti.³⁴ Zapravo, presuda zbog propuštanja je u oba prava shvaćena kao posledica neaktivnosti, neažurnosti, nesavesnosti, neispunjavanja procesnih obaveza tužene strane. Polazi se od pretpostavke da ako tuženi ne ospori tužbeni zahtev, onda se on slaže sa petitom zahteva koji je postavio tužilac.

²⁹ V. Thomas- Putzo, ZPO - Zivilprozessordnung, Kommentar, 27. Auflage, Verlag C.H. Beck, München, 2005, str. 5. tač. 27.

³⁰ Bundessozialgericht (Savezni Socijalni sud), Neue Juristische Wochenschrift, 96,167.

³¹ V. Paragraf 313 b Zivilprozessordnung-a SR Nemačke, in: Thomas- Putzo, ZPO- Zivilprozessordnung, Kommentar, 27. Auflage, Verlag C.H. Beck, München, 2005, str. 498.

³² V. Par. 394 st. 1. Zakona o parničnom postupku Austrije - Zivilprozessordnung (ZPO Ö), in: Codex des österreichischen Rechts, Zivilgerichtliches Verfahren, 23. Auflage, Lexis Nexis ARD Orac, Wien, 2006, str.129.

³³ V. par. 395 Zakona o parničnom postupku Austrije, (ZPO Ö), in: Codex des österreichischen Rechts, Zivilgerichtliches Verfahren, 23. Auflage, Lexis Nexis ARD Orac, Wien, 2006, str.130.

³⁴ V. st. (1) paragrafa 396 Zakona o parničnom postupku Austrije (ZPO Ö), in: Codex des österreichischen Rechts, Zivilgerichtliches Verfahren, 23. Auflage, Lexis Nexis ARD Orac, Wien, 2006, str. 130.

4. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Teorijska analiza, kao i analiza domaćeg i uporednog prava pokazuje, da se kao u materijalnom pravu, i u procesnom pravu zloupotreba prava (odn. zloupotreba procesnih ovlašćenja) pojavljuje u vrlo raznovrsnim formama. Kreće se od procesnih radnji stranaka koje imaju za cilj nerazumno odugovlačenje spora, preko prouzrokovanja enormnih procesnih troškova, povrede imperativnih pravnih normi i raspolaganja protivno javnom poretku i moralu, do nanošenja štete drugoj strani, sve do pasivnog držanja tužnog u sporu. Razumljivo je da su u zavisnosti od vrste nesavesnosti i sankcije različite, počev od ništavosti parnične radnje i uspostave ranijeg stanja u sporu, kao da radnje nije bilo. Zatim, sankcija se može sastojati u tome da će sud obavezati fraudoloznu stranku da snosi nepotrebne parnične troškove nezavisno od ishoda spora. Sud takođe, može da donese odluku o izricanju procesne kazne. Ako je fraudolozna radnja prouzrokovala štetu drugoj parničnoj strani, na poseban zahtev oštećenog, u istoj ili u zasebnoj parnici sud može da obaveže fraudoloznog parničara da drugoj savesnoj strani naknadi nastalu štetu. Ako je tužena strana pasivna, npr. ne odgovori u roku na tužbu, u analiziranim pravnim porecima, sud će doneti presudu zbog propuštanja, saglasno predlogu tuženog, osim ako predlog nije suprotan podnetim dokazima. Ako je po sredi presuda na osnovu priznanja, sud će doneti presudu saglasno zahtevu tužbe, odnosno sadržaju priznanja, osim ako se to protivi prinudnim propisima i granicama dozvoljenog raspolaganja (javni poredak i moral). Takođe sud može odbaciti pravni lek stranke koja je dobila spor, zbog nedostatka procesne pretpostavke o pravnom interesu.

Stranke su dužne da se svojim procesnim ovlašćenjima služe saglasno njihovom cilju, svrsi zbog kojih su ta ovlašćenja ustanovljena.

Sud je dužan da preventuje procesne radnje koje su fraudolozne, tj. da stranke blagovremeno upozori na to da se radi o nesavesnom postupanju, a ako je došlo do realizacije radnje, da izrekne zakonom propisane sankcije. U slučaju da je sam sud preduzeo nesavesne radnje, ili ako je zbog subjektivnosti nepodoban da spor reši na nepristrasan način, u najvećem broju prava, stranke imaju pravo da traže izuzeće ili isključenje suda, preko višestepenog suda.

*Marija Salma, Ph.D., Associate Professor
Novi Sad School of Law*

Prohibition Of Abuse Of Procedural Powers

Abstract

The theoretical analysis as well as the analysis of the national and comparative laws demonstrates that, like in the substantive law, the abuse of powers in the procedural law (i.e. abuse of procedural powers) appears in various forms. It ranges from the procedural acts of the parties intended to unreasonably delay some dispute, through causing of the enormous procedural costs and expenses, violations of mandatory legal provisions and disposals contrary to the public order and moral, up to the inflicting of damage to another party and to the passive behaviour of the respondent in the dispute. It is understandable that the sanctions are different depending on the type of the *mala fide* attitude, starting from the nullity of a procedural act and the restoration of the previous situation in the dispute, as if the act had not existed at all. Then, the sanction may involve that the court will impose an obligation on the fraudulent party to bear unnecessary procedural costs and expenses notwithstanding the outcome of the dispute. The court can also make a decision to pronounce a procedural sanction. If a fraudulent act caused some damage to another litigation party, upon special request of the injured party, the court can impose an obligation on the fraudulent party to compensate the ensuing damage to the other *bona fide* party in the same or another special litigation. If the respondent party is passive, e.g. fails to respond timely to the statement of claim, in the analysed legal orders, the court will render a default judgment, in accordance with the respondent's motion, except if such motion is contrary to the adduced evidence. If the matter concerns a confession-based judgment, the court will render a judgment in accordance with the statement of claims, i.e. the content of such confession, save if it shall be contrary to the mandatory rules and limits of permitted disposals (public order and moral). Also, the court can set aside a remedy lodged by the party who has won the dispute due to the lack of the procedural assumption of the legal interest.

The parties have an obligation to use their procedural powers in accordance with their aim and the purpose because of which such powers have been established.

The court shall have an obligation to prevent the procedural powers which are fraudulent, i.e. to timely warn the parties that the issue is about the *mala fide* behaviour, and if the act has already occurred, to pronounce the sanctions envisaged by law. In the case that the court itself has taken *mala fide* steps, or if it is not appropriate to resolve the dispute in the impartial manner due to its subjective approach, in the major part of legal systems, the parties are entitled to claim an exemption or an exclusion of the court via a higher ranking court.

Key words: abuse of procedural powers, abuse of rights, legal consequences of abusing procedural powers in litigation